

➤ Παραδόθηκαν πολλές **Θεογονίες** (Κοσμογονίες)

Εικ.1 – Μωσαϊκό στην Πάφο, Οικία Αιώνος.

LIMC Dionysos in per. or. 97:

Ερμής, Διόνυσος, Νέκταρ, Αμβροσία, Τροφεύς, Νύμφαι /
λουτρό, Ανατροφή, Νύσα.

➤ Θα αναλύσουμε την Ησιόδεια Θεογονία που είναι όσο γνωρίζουμε η πιο παλιά γνωστή συστηματική κοσμογονία, γιατί

- αντικείμενό μας είναι η γνήσια λαϊκή, αυθόρμητα δημιουργημένη προσέγγιση της γένεσης του κόσμου και
- όχι οι εγκεφαλικές φιλοσοφικές ή μυστικιστικές προσπάθειες ερμηνείας των αρχών του κόσμου.
- Θα γίνουν βέβαια παράλληλα με το Ησιόδειο σύστημα αναφορές στις πιο σημαντικές από τις άλλες αυτές θεογονίες, για στοιχεία που κρίνουμε ότι συνδέονται με τις γνήσιες λαϊκές πίστεις.

➤ **ΧΑΟΣ:** Η πρώτη κοσμική οντότητα

- Το απόλυτο κενό (χαίνω, χάσμα), αλλά υπάρχει!
- Είναι θετική, δυναμική έννοια: Κενό για τον άνθρωπο, αλλά από αυτό ξεπηδούν τα συγκεκριμένα, απτά στοιχεία του κόσμου.
- Είναι το απόλυτο **θείον**, που δεν μπορεί να φτάσει, να εποπτεύσει η ανθρώπινη αίσθηση και ο ανθρώπινος νους.
- Ωραία αντίστοιχη περιγραφή του θείου από την χριστιανική ευχή της Πεντηκοστής: ... *άναρχε, αόρατε, ακατάληπτε, ανεξιχνίαστε, αναλλοίωτε, ανυπέβλητε, αμέτρητε ... Κύριε.*
- **Εικ. 2:** Μωσαϊκό Merida, 2^{ος} μ. Χ. αι. Οικία Μιθραίου.

LIMC Chaos 1

Chaos – Caelum – Saeculum.

- **ΧΡΟΝΟΣ** = Saeculum:

Στην Ορφική θεογονία γεννά το Χάος – βλ. Ορφική θεογονία

➤ **Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ:** Από το Χάος γεννώνται

- **ΕΡΕΒΟΣ – ΝΥΞ**
- **ΗΜΕΡΑ – ΑΙΘΗΡ**
- Το **Έρεβος** προέρχεται από το έρα ~ terra, γη, οι *ένεροι* νεκροί.
Γεννά με την αδελφή του τη **Νύκτα**

Εικ.3: Λήκυθος στη Νέα Υόρκη, πρώιμος 5^{ος} π. Χ. αι. LIMC Astra 3

- Τον **Θάνατο** και τον **Ύπνο**
 - Εικ.4:** Κρατήρας Ευφρονίου, ΜΕΤ Νέα Υόρκη, 515-510 π. Χ. Σαρπηδών, γιός του Δία από Λυκία.
 - Τις **Κήρες**, μοίρα θανάτου
 - Εικ.5:** Κύλικα στη Villa Giulia, Ρώμη. Περί το 510 π. Χ. Ψυχοστασία Αχιλλέα Μέμνονα (Ήως-αθάνατος-Αιθιοπία)
 - Την **Φιλότητα**, την **Έριδα** και τη **Νέμεση**
 - Εικ.6:** Κρατήρας Ermitage, 440-430 π. Χ. και Αμφορίσκος Βερολίνου, 430-420 π. Χ. Κρίση Πάριδος
 - Αλλά και τα άλλα αδέρφια, η **ΗΜΕΡΑ** και ο **ΑΙΘΗΡ**
 - γεννούν τον **ΟΥΡΑΝΟ**,
 - Εικ.8:** Θώρακας Αυγούστου Prima Porta, Βατικανό, 20-17 π. Χ.
- *Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γην. Η δε γη άμορφος και έρημος ήν, και σκότος ήν επί του προσώπου της αβύσσου. Και είπεν ο Θεός, Γενηθήτω φως· και εγένετο φως· Και εκάλεσεν ο Θεός το φως ημέραν, το δε σκότος εκάλεσε νύκτα. Και εγένετο εσπέρα, και εγένετο πρωία, ημέρα πρώτη.*
- **Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ:**
Το **Χάος** γεννά παράλληλα, κατά τον Ησίοδο πάντοτε, την **ΓΑΙΑ** (το στατικό στοιχείο του Κόσμου – αποτελεί μαζί με τον Ουρανό το αισθητό Σύμπαν: **Πόντος, Όρη, Ποταμοί, Άστρα, Σελήνη** κλ)
Εικ.9: Άνοδος - Ψηφιδωτό
και
τον **ΕΡΩΤΑ** (το δυναμικό στοιχείο του Κόσμου, τη δύναμη που κινεί, ή που συνδυάζει τα στοιχεία του Κόσμου και που παράγει εξελίξεις, που ζωντανεύει το στατικό στοιχείο. Έρως π.χ. είναι και η τάση του φυτού να ωριμάζει, να ρίχνει σπόρο στη γη και να αναπαράγεται).
Εικ.10α-β: Έρως καρποφόρος
- Η **ΓΑΙΑ** *μόνη* κατά τον Ησίοδο γεννά τον **ΟΥΡΑΝΟ**
Εικ.11: Ουρανός Prima Porta.
- Ο **ΟΥΡΑΝΟΣ** (*παιδί+εραστής...αναγέννηση ~ σπόρος*) με τη **ΓΑΙΑ** είναι ιδιαίτερα γόνιμοι:
Εικ.12: Ουρανός – Γη:

- 6 Τιτάνες – 6 Τιτανίδες – 3 Κύκλωπες – 3 Εκατόγχειρες (**Εικ.13**)
 ΩΚΕΑΝΟΣ στους γάμους Πηλέα και Θέτιδος – Δίνος ΒΜ, 590 π. Χ.
 ΘΕΜΙΣ με Αιγέα στους Δελφούς – Κύλικα Βερολίνου, 440-430 π. Χ.
 ΚΥΚΛΩΠΕΣ – Σαρκοφάγος στη Ρώμη, 2^{ος} μ.Χ. αι.
 ΕΚΑΤΟΓΧΕΙΡΕΣ – Εκατόγχειρ φέρων τη Δήλο, Σαρκοφάγος στην Providence, 2^{ος} μ.Χ. αι.

Εικ.14: Πίνακες

➤ ΚΡΟΝΟΣ – ΡΕΑ (αδελφοί)

- Στείρωση του Ουρανού με βοήθεια της Γαίας (αποδυναμώνεται από τη Γη το παλαιό και αναδίδεται το νέο, Ρέα ανανέωση της Γης)
- Από το **αίμα** που πέφτει στη Γη (**γιός-μητέρα**) γεννώνται οι (**Εικ.15**):
ΕΡΙΝΥΕΣ – Αδης, Περσεφόνη, Θησεύς, Πειρίθους, Κρατήρας Jatta, περί το 350 π. Χ.
ΠΙΓΑΝΤΕΣ – Βωμός Περγάμου, περί το 180 π. Χ.
ΔΡΥΑΔΕΣ – Δρυάς / Γη
- Οι δύο αδελφοί γεννούν την πρώτη γενεά των Ολυμπίων (**Εικ.16**):
ΕΣΤΙΑ – Πυξίδα Λονδίνου, τέλος 5^{ου} π. Χ. αι.
ΔΗΜΗΤΡΑ – Ανάγλυφο Ελευσίνας, 440-430 π. Χ.
ΗΡΑ – Μετόπη ναού Ε Σελινούντος, 460-450 π. Χ.
ΑΔΗ – Κύλικα Λονδίνου ΒΜ, 540-530 π. Χ.
ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ – - «» -
ΔΙΑ – βλ. και μετόπη
- Οι δύο τελευταίοι αδελφοί γεννούν – με πιο πολύπλοκη διαδικασία, αντί της Ήρας ο Ζεύς συνδέεται με άλλες υποστάσεις της – τη νέα γενεά των Ολυμπίων: **Εικ.17**
 - α) Εκθρονίζει ο Ζεύς με τη **βοήθεια της μητέρας** του Ρέας τον πατέρα Κρόνο (ο Κρόνος τρώει τα παιδιά γιατί φοβάται την διαδοχή του – η Ρέα δίδει τον λίθο – σώζει τον Δία, κρυμένο σε σπηλιά-γη – αναγκάζει τον Κρόνο να εξεμέσει τους πέντε).
 - β) Ο **ΖΕΥΣ** και η **ΗΡΑ** γεννούν τον **ΗΦΑΙΣΤΟ**
Εικ.18: Σκύφος στο Ohio, 430-420 π. Χ.
 - γ) Ο **ΖΕΥΣ** και η **ΜΗΤΙΣ** γεννούν την **ΑΘΗΝΑ**
Εικ.19: Εξάλειπτρο στο Λούβρο, 570 π. Χ.
 - δ) Ο **ΖΕΥΣ** και η **ΔΙΩΝΗ** γεννούν την **ΑΦΡΟΔΙΤΗ**
Εικ.20: Κύλικα στη Jatta, 4ος π. Χ. αι.

- ε) Ο **ΖΕΥΣ** και η **ΛΗΤΩ** γεννούν τον **ΑΠΟΛΛΩΝΑ** και την **ΑΡΤΕΜΗ**
Εικ.21: Πυξίδα ΕΑΜ, 4^{ος} αι. π. Χ. //
 Αγαλμάτιο στη Ρώμη, 1^{ος} π. Χ. - 1^{ος} μ. Χ. αι.
- στ) Ο **ΖΕΥΣ** και η **ΜΑΙΑ** γεννούν τον **ΕΡΜΗ**
Εικ.22: Υδρία Καίρης, 530 π. Χ. – Μαία-Απόλλων-Ζεύς / Ερμής
- Ο Διόνυσος δεν ανήκει στους 12, θα μιλήσουμε ιδιαίτερα
- Ο **ΕΡΩΣ** γενιέται από το **ΧΑΟΣ**, όπως είπαμε (στις Θεσπιές λατρευόταν ως αργός λίθος).
 - Περισσότερο η **Ορφική Θεογονία** κατέστησε κεντρική την υπόσταση του Έρωτα
 - Η **ΝΥΞ** γεννά το **ΩΟΝ**, πρωταρχικό, κοσμικό πυρήνα.
ΝΕΜΕΣΙΣ – ΩΟΝ – (ΛΗΔΑ) – ΕΛΕΝΗ (Εικ.23)
 - Το πρωταρχικό **ΩΟΝ**, διαιρούμενο, δημιουργήσε **ΓΗ** και **ΟΥΡΑΝΟ** (στατικά στοιχεία)
 Επίσης τον **ΕΡΩΤΑ** (κινητήριο δύναμη) τον **ΜΗΤΙΝ** (νουν, φρόνηση) και τον **ΦΑΝΗΤΑ** (φως, ζωοδοτήρ)
Εικ.24: Ανάγλυφο στη Μοδενάπρωμος 2^{ος} μ.Χ. αι. Δύο ημίκωνοι
 - Ο **ΖΕΥΣ** στην Ορφική Θεογονία καταβροχθίζει τους τρεις, ενώνοντας μέσα του όλες τις δυνάμεις του κόσμου.
- Άλλες παρεμφερείς θεογονίες
 - Του Μουσαίου, παραδοσιακού πολυμαθούς (Τάρταρος)
 - Του Επιμενίδου, ημιμυθικού κρητικού φιλοσόφου 6^{ου} αι. (Αιών-Φύσις)
 - Του Φερεκύδη, φιλοσόφου του 6^{ου} π. Χ. αι. από τη Σύρο (Ζεύς-Αιθήρ, Χθονίη-Γη, Κρόνος-Χρόνος)
 - Του Λίνου (μυθικός αδελφός Ορφέως)